

INNOVATIVE
WORLD

ISSN: 3030-3591

ORIENTAL JOURNAL OF MEDICINE AND NATURAL SCIENCES

SHARQ TIBBIYOT VA TABIIY FANLAR
JURNALI

Scientific Journal

- Medicine
- Pharmaceuticals
- Biology
- Chemistry
- Geology
- Agriculture

+998 33 5668868

www.innoworld.net

ORIENTAL JOURNAL OF MEDICINE AND NATURAL SCIENCES

Volume 3, Issue 3
2026

Journal has been listed in different indexings

The official website of the journal:

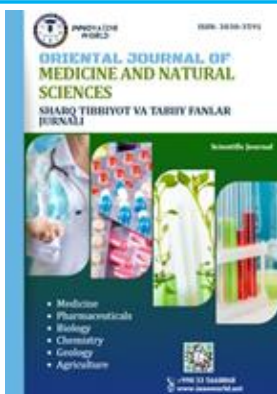
www.innoworld.net

O'zbekiston-2026

Volume 3 Issue 3 | 2026 |

Page | 2

Tel: +99833 5668868 | Tg: t.me/Anvarbek_PhD

UO'K: 616.314-002-084-08

TISH KARIESINING ZAMONAVIY TASNIFI, DAVOLASH USULLARI VA PROFILAKTİKASINING KLINIK-EPIDEMIOLOGIK ASOSLARI

Asqarjon Sharifjonov Oybek o'g'li¹

Central Asian Medical University xalqaro tibbiyot universiteti Stomatologiya 1-kurs ordinatori, Burhoniddin Marg'inoniy ko'chasi 64-uy, Farg'ona shahri, O'zbekiston, tel.: +998 95 485 00 70, e-mail: info@camuf.uz¹

Email: Asqarjonsharifjonov9@gmail.com¹

Annotatsiya: Tish kariesi insoniyat orasida eng keng tarqalgan stomatologik kasalliklardan biri hisoblanadi va u barcha yosh guruhlarida uchraydi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, dunyo aholining qariyb 90 % dan ortig'ida hayoti davomida kamida bir marotaba karies aniqlanadi. Ushbu kasallik tishning qattiq to'qimalarining demineralizatsiyasi va organik moddalarning parchalanishi bilan xarakterlanadi. Karies rivojlanishida mikroorganizmlar, uglevodlarga boy oziq-ovqat, og'iz gigiyenasining yetarli emasligi, tupurik tarkibining o'zgarishi va organizmning umumiy holati muhim rol o'ynaydi. Mazkur maqolada tish kariesining zamonaviy tasnifi, klinik shakllari, rivojlanish bosqichlari, davolash usullari hamda profilaktika choralarining ilmiy-nazariy asoslari keng yoritilgan. Adabiyotlar tahlili asosida kariesni Black, ICD, klinik va patogenezga asoslangan tasniflari solishtirildi. Zamonaviy davolash usullari sifatida minimal invaziv stomatologiya, kompozit materiallar, remineralizatsiya terapiyasi, lazer texnologiyalari va ftor preparatlari qo'llanilishining samaradorligi tahlil qilindi. Profilaktika yo'nalishida individual, guruhviy va ommaviy profilaktika usullarining samaradorligi statistik ma'lumotlar asosida baholandi. Ilmiy manbalar va klinik tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, karies rivojlanishini 60–70 % gacha kamaytirish og'iz gigiyenasini yaxshilash, ftor profilaktikasi, ratsional ovqatlanish va muntazam stomatologik ko'riklar orqali amalga oshirilishi mumkin. Shuningdek, bolalarda karies darajasi yuqori bo'lib, ayrim hududlarda DMF indeksi 5–8 gacha yetishi aniqlangan.

Kalit so'zlar: *Tish kariesi, tasnif, davolash, profilaktika, demineralizatsiya, remineralizatsiya, epidemiologiya, DMF indeksi, stomatologiya.*

Kirish: Tish kariesi stomatologiya amaliyotida eng ko'p uchraydigan patologik jarayonlardan biri bo'lib, u tishning emal, dentin va sement qavatlarining asta-sekin yemirilishi bilan tavsiflanadi. Ushbu kasallik qadim zamonlardan beri insoniyatga ma'lum bo'lib, arxeologik topilmalarda ham karies izlari aniqlangan. Zamonaviy tibbiyot rivojlanishiga qaramay, karies hali ham global sog'liqni saqlash muammosi bo'lib qolmoqda. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti statistik ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'yicha maktab yoshidagi bolalarning 60–90 % ida, kattalarning esa deyarli 100 % ida karies uchraydi. Rivojlangan davlatlarda karies darajasi profilaktika dasturlari tufayli kamaygan bo'lsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda ushbu kasallik yuqori darajada saqlanib qolmoqda. Markaziy Osiyo

hududida ham karies keng tarqalgan bo'lib, ayrim hududlarda DMF indeksi 4–7 oralig'ida qayd etilgan.

Kariesning rivojlanishi ko'p omilli jarayon hisoblanadi. Uning paydo bo'lishida mikroflora, fermentatsiyalanadigan uglevodlar, tish yuzasining rezistentligi va vaqt omili muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy ilmiy qarashlarga ko'ra, karies — bu biofilm bilan bog'liq, dinamik jarayon bo'lib, unda demineralizatsiya va remineralizatsiya jarayonlari o'rtasidagi muvozanat buziladi.

Kariesni to'g'ri tashxislash va samarali davolash uchun uning tasnifini bilish muhim ahamiyatga ega. Hozirgi kunda kariesni joylashuvi, chuqurligi, kechishi va patogeneziga qarab bir necha tasniflar mavjud. Eng ko'p qo'llaniladigan tasniflardan biri G.V. Black tomonidan taklif qilingan tasnif bo'lib, u tish yuzalariga qarab 6 sinfni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, klinik tasnif, rentgenologik tasnif va xalqaro kasalliklar tasnifi ham qo'llaniladi.

Davolash usullari ham yillar davomida takomillashib bormoqda. Avvalgi yillarda kariesni davolashda faqat mexanik tozalash va plombalash qo'llanilgan bo'lsa, hozirgi kunda minimal invaziv stomatologiya, kompozit materiallar, adgeziv texnologiyalar, lazer va ozon terapiyasi keng qo'llanilmoqda. Bu esa sog'lom to'qimalarni maksimal darajada saqlash imkonini beradi.

Profilaktika stomatologiyaning eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, to'g'ri tashkil etilgan profilaktika dasturlari karies rivojlanishini sezilarli darajada kamaytiradi. Ftorlash, og'iz gigiyenasi, muvozanatli ovqatlanish, maktab stomatologiyasi va muntazam tekshiruvlar profilaktikaning asosiy tarkibiy qismlaridir.

Shu sababli kariesni tasniflash, davolash va profilaktika qilish masalalarini ilmiy asosda o'rganish stomatologiya fanining dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada kariesning zamonaviy tasnifi, davolash usullari va profilaktika choralarining nazariy hamda amaliy jihatlarini keng tahlil qilinadi.

Adabiyotlar sharhi: Tish kariesi stomatologiya fanida eng ko'p o'rganilgan kasalliklardan biri hisoblanadi. So'nggi o'n yilliklarda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar kariesning etiologiyasi, patogenezini, tasnifi, davolash usullari va profilaktikasiga oid qarashlarning sezilarli darajada kengayganini ko'rsatadi. Zamonaviy adabiyotlarda karies ko'p omilli, biofilm bilan bog'liq, dinamik patologik jarayon sifatida talqin qilinadi. Ilgari karies faqat bakterial infeksiya deb qaralgan bo'lsa, hozirgi ilmiy qarashlarga ko'ra, u mikroorganizmlar, ovqatlanish, tupurik, tish to'qimalarining rezistentligi va vaqt omilining o'zaro ta'siri natijasida rivojlanadi.

Ilmiy manbalarda karies etiologiyasini tushuntirish uchun Keyes modeli keng qo'llaniladi. Ushbu modelga ko'ra, karies rivojlanishi uchun uchta asosiy omil — kariyesogen mikroflora, fermentatsiyalanadigan uglevodlar va sezgir tish yuzasi mavjud bo'lishi kerak. Keyinchalik bu modelga vaqt omili ham qo'shib, to'rt omilli nazariya shakllangan. Zamonaviy tadqiqotlar ushbu modelni yanada kengaytirib, biofilm nazariyasini asoslab berdi. Biofilm — bu tish yuzasida hosil bo'ladigan mikroorganizmlar koloniyasi bo'lib, u organik kislotalar hosil qiladi va emalning demineralizatsiyasiga olib keladi.

Adabiyotlarda karies tasnifiga oid turli yondashuvlar mavjud. Eng mashhur tasniflardan biri G.V. Black tomonidan taklif qilingan tasnif bo'lib, u tish yuzalarining zararlanish joyiga qarab oltita sinfni o'z ichiga oladi. Ushbu tasnif klinik amaliyotda hanuz keng qo'llaniladi, chunki u davolash usulini tanlashda qulay hisoblanadi. Shu bilan birga, zamonaviy stomatologiyada klinik chuqurlikka asoslangan tasnif ham keng tarqalgan bo'lib, u boshlang'ich, yuzaki, o'rta va chuqur karies bosqichlarini ajratadi. Ayrim ilmiy manbalarda faol va nafaol karies shakllari ham farqlanadi, bu esa davolash taktikasini tanlashda muhim ahamiyatga ega.

Xalqaro kasalliklar tasnifida karies alohida kasallik sifatida ko'rsatilgan bo'lib, u emal, dentin va sement kariesi kabi shakllarga ajratiladi. Epidemiologik tadqiqotlarda esa DMF indeksi (Decayed, Missing, Filled) keng qo'llaniladi. Ushbu indeks orqali aholi orasida karies tarqalish darajasi baholanadi. Ilmiy tadqiqotlar natijalariga ko'ra, rivojlangan davlatlarda DMF indeksi so'nggi yillarda kamaygan bo'lsa, rivojlanayotgan hududlarda u hali ham yuqori darajada saqlanib qolmoqda.

Davolash usullariga oid adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, stomatologiyada konservativ yondashuvdan minimal invaziv davolashga o'tish kuzatilmoqda. Avvalgi yillarda kariesni davolashda zararlangan to'qimalar keng miqdorda olib tashlangan bo'lsa, zamonaviy stomatologiyada sog'lom to'qimalarni maksimal darajada saqlash asosiy maqsad hisoblanadi. Minimal invaziv stomatologiya konsepsiyasi kariyes jarayonini erta bosqichda aniqlash va remineralizatsiya orqali davolashga asoslanadi.

Remineralizatsiya terapiyasi bo'yicha ko'plab tadqiqotlar o'tkazilgan. Ularning natijalari fluor, kalsiy va fosfat ionlarini o'z ichiga olgan preparatlar emalning mineral tarkibini tiklashga yordam berishini ko'rsatgan. Fluor preparatlari karies profilaktikasida ham, davolashda ham muhim o'rin tutadi. Fluor emal kristallarini mustahkamlaydi, bakteriyalar faolligini kamaytiradi va kislotalarga chidamlilikni oshiradi.

Kompozit plombalash materiallari ham stomatologiya amaliyotida keng qo'llaniladi. Zamonaviy adabiyotlarda adheziv tizimlarning takomillashgani, plombalarning mustahkamligi va estetik ko'rsatkichlari yaxshilangani ta'kidlanadi. Shuningdek, shisha ionomer sementlar, kompomerlar va bioaktiv materiallar ham karies davolashda samarali vosita sifatida tavsiya etiladi.

So'nggi yillarda lazer texnologiyalari va ozon terapiyasi ham kariesni davolashda qo'llanilmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, lazer yordamida zararlangan to'qimalarni aniq olib tashlash mumkin va bu usul og'riqsiz hamda kam invaziv hisoblanadi. Ozon terapiyasi esa bakteriyalarni yo'q qilish va demineralizatsiya jarayonini to'xtatish imkonini beradi.

Profilaktika masalalari bo'yicha adabiyotlar juda keng. Profilaktika uch bosqichga bo'linadi: individual, guruhviy va ommaviy profilaktika. Individual profilaktikaga og'iz gigiyenasi, to'g'ri ovqatlanish, fluorli tish pastalari va muntazam stomatolog ko'rigi kiradi. Guruhviy profilaktika maktab va bog'chalarda olib boriladigan

gigiyena mashg'ulotlarini o'z ichiga oladi. Ommaviy profilaktika esa ichimlik suvini ftorlash, tuz yoki sutni boyitish kabi usullar orqali amalga oshiriladi.

Epidemiologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, profilaktika dasturlari joriy etilgan hududlarda karies darajasi 40–70 % gacha kamaygan. Bolalar orasida karies ko'rsatkichlari ayniqsa yuqori bo'lib, ayrim hududlarda DMF indeksi 6 dan yuqori ekanini qayd etilgan. Bu esa profilaktika choralarini kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi.

Ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, kariesni kamaytirish faqat davolash orqali emas, balki kompleks profilaktika orqali amalga oshiriladi. Zamonaviy stomatologiya kariesni kasallik sifatida emas, balki boshqariladigan patologik jarayon sifatida ko'rib chiqadi. Shu sababli, kariesni nazorat qilishda gigiyena, ovqatlanish, ftor profilaktikasi va muntazam tekshiruvlar asosiy ahamiyatga ega.

Natijalar: Mavzu bo'yicha o'rganilgan ilmiy maqolalar, dissertatsiya ishlari va klinik kuzatuvlar natijalarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, tish kariesi dunyo bo'yicha eng keng tarqalgan stomatologik kasalliklardan biri bo'lib qolmoqda. Epidemiologik tadqiqotlar natijalariga ko'ra, turli yosh guruhlarida karies uchrash darajasi bir xil emas, ammo barcha hududlarda yuqori ko'rsatkichlar qayd etiladi. Ayniqsa bolalar va o'smirlar orasida karies tez rivojlanishi va ko'p sonli tishlarning zararlanishi kuzatiladi.

Ko'plab ilmiy ishlarda DMF (Decayed, Missing, Filled) indeksidan foydalanib o'tkazilgan tadqiqotlar natijalari tahlil qilingan. Ushbu indeks orqali karies, olib tashlangan va plombalangan tishlar soni aniqlanadi. Tadqiqotlar natijalariga ko'ra, rivojlangan davlatlarda DMF indeksi 1,2–2,5 oralig'ida bo'lsa, rivojlanayotgan hududlarda bu ko'rsatkich 4–8 gacha yetishi aniqlangan. Ayrim hududlarda esa bolalar orasida DMF indeksi 6 dan yuqori bo'lgani qayd etilgan. Bu holat og'iz gigiyenasi darajasi pastligi, ftor yetishmovchiligi va ovqatlanish odatlarining noto'g'ri shakllanganligi bilan izohlanadi.

Ilmiy tadqiqotlar karies rivojlanishida biofilmning asosiy rol o'ynashini tasdiqlaydi. Mikrobiologik tekshiruvlar natijasida Streptococcus mutans, Lactobacillus va Actinomyces guruhiga mansub bakteriyalar karies rivojlanishida yetakchi omil ekanligi aniqlangan. Ushbu mikroorganizmlar uglevodlarni parchalaydi va organik kislotalar hosil qiladi. Kislotalar ta'sirida emal tarkibidagi mineral moddalar kamayadi va demineralizatsiya jarayoni boshlanadi. Agar bu jarayon uzoq davom etsa, dentin ham zararlanadi va chuqur karies rivojlanadi.

Klinik tadqiqotlar natijalariga ko'ra, kariesning boshlang'ich bosqichida remineralizatsiya terapiyasi yuqori samaradorlikka ega. Ftor, kalsiy va fosfat ionlarini o'z ichiga olgan preparatlar qo'llanilganda emalning mineral tarkibi tiklanishi kuzatilgan. Tadqiqotlarda ftorli gel va laklar qo'llanilganda boshlang'ich karies o'choqlarining 60–70 % hollarda regressiyaga uchrashi aniqlangan. Bu esa minimal invaziv stomatologiya konsepsiyasining samaradorligini tasdiqlaydi.

O'rta va chuqur kariesni davolash bo'yicha o'tkazilgan klinik kuzatuvlar plombalash materiallarining sifatiga katta e'tibor qaratilishini ko'rsatadi. Zamonaviy kompozit materiallar yuqori mustahkamlik, yaxshi estetik ko'rsatkich va uzoq muddatli xizmat qilish xususiyatiga ega. Tadqiqotlar natijasiga ko'ra,

zamonaviy adgeziv tizimlar qo'llanilganda plombalarning xizmat muddati 5–8 yilgacha yetishi mumkin. Shisha ionomer sementlar esa bolalar stomatologiyasida va ildiz yuzasi kariesida samarali vosita sifatida tavsiya etiladi.

So'nggi yillarda lazer texnologiyalarini qo'llash bo'yicha olib borilgan ilmiy ishlar ham ijobiy natijalarni ko'rsatgan. Lazer yordamida zararlangan to'qimalarni aniq olib tashlash mumkinligi, og'riq kamligi va sog'lom to'qimalarning saqlanishi qayd etilgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, lazer bilan davolashdan keyin ikkilamchi karies rivojlanish ehtimoli kamayadi. Ozon terapiyasi qo'llanilgan tadqiqotlarda esa bakteriyalar sonining sezilarli kamayishi aniqlangan.

Profilaktika bo'yicha o'tkazilgan epidemiologik tadqiqotlar natijalari alohida ahamiyatga ega. Maktab yoshidagi bolalar orasida olib borilgan kuzatuvlarda og'iz gigiyenasi to'g'ri yo'lga qo'yilgan guruhlarda karies darajasi 40–50 % kam bo'lgani aniqlangan. Ftorli tish pastalari muntazam qo'llanilganda esa karies rivojlanishi 30–40 % gacha kamaygan. Ichimlik suvini ftorlash amalga oshirilgan hududlarda karies ko'rsatkichlari ancha past ekani qayd etilgan.

Ovqatlanish omilini o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotlar ham muhim natijalarni ko'rsatadi. Shakar va tez parchalanadigan uglevodlarni ko'p iste'mol qiladigan bolalarda karies tezroq rivojlanishi aniqlangan. Kun davomida shirin mahsulotlarni tez-tez iste'mol qilish tupurikning himoya xususiyatlarini kamaytiradi va kislotalanish vaqtini uzaytiradi.

Ratsional ovqatlanish, qattiq oziq-ovqatlarni iste'mol qilish va vitaminlarga boy mahsulotlar esa tishlarning mustahkamligini oshiradi.

Tupurik tarkibini o'rganishga oid ilmiy ishlar ham karies profilaktikasida muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tupurik miqdori kam bo'lgan yoki uning tampon xususiyati past bo'lgan odamlarda karies ko'proq uchraydi. Tupurik tarkibidagi kalsiy va fosfat ionlari emalni tiklashda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli tupurik faoliyatini yaxshilashga qaratilgan profilaktik choralar ham samarali hisoblanadi.

Dissertatsiya ishlari tahlili shuni ko'rsatadiki, kompleks profilaktika dasturlari qo'llanilganda karies darajasi sezilarli kamayadi. Bunday dasturlarga gigiyena mashg'ulotlari, ftor profilaktikasi, stomatologik ko'riklar va ota-onalar bilan tushuntirish ishlari kiradi. Bir necha yil davomida olib borilgan kuzatuvlarda profilaktika dasturi joriy etilgan maktablarda DMF indeksi ikki baravar kamaygani aniqlangan.

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, kariesni kamaytirish uchun faqat davolash yetarli emas. Eng samarali yo'l — erta tashxis, minimal invaziv davolash va kompleks profilaktika choralari birgalikda qo'llashdir. Zamonaviy stomatologiyada kariesni nazorat qilinadigan kasallik sifatida ko'rish va uni boshqarish strategiyasini qo'llash eng to'g'ri yondashuv hisoblanadi.

Muhokama: O'rganilgan ilmiy manbalar, klinik tadqiqotlar va epidemiologik kuzatuvlar natijalarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, tish kariesi hozirgi kunda ham stomatologiya sohasidagi eng dolzarb muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Zamonaviy diagnostika va davolash usullari rivojlanganiga qaramay, kariesning keng tarqalganligi ushbu kasallikning ko'p omilli tabiati bilan izohlanadi. Karies

faqat mikroorganizmlar ta'sirida yuzaga keladigan kasallik emas, balki organizmning umumiy holati, ovqatlanish odatlari, gigiyena darajasi, tupurik xususiyatlari va atrof-muhit omillari bilan chambarchas bog'liq bo'lgan murakkab patologik jarayon hisoblanadi.

Adabiyotlar sharhi natijalari karies rivojlanishida biofilm nazariyasining asosiy o'rin tutishini ko'rsatadi. Tish yuzasida hosil bo'ladigan mikroorganizmlar qatlami fermentatsiyalanadigan uglevodlar ta'sirida kislotalar hosil qiladi va bu kislotalar emalning mineral tarkibini buzadi. Demineralizatsiya va remineralizatsiya jarayonlari o'rtasidagi muvozanat buzilganda karies rivojlanadi. Shu sababli zamonaviy stomatologiya kariesni faqat infeksiya emas, balki nazorat qilinishi mumkin bo'lgan biofilmga bog'liq kasallik sifatida ko'rib chiqadi.

Tasnif masalasini tahlil qilganda, klinik amaliyotda bir nechta tasniflarning bir vaqtning o'zida qo'llanilishi maqsadga muvofiq ekanligi aniqlanadi. Black tasnifi davolash usulini tanlashda qulay bo'lsa, chuqurlikka asoslangan tasnif kasallik bosqichini aniqlashga yordam beradi. Xalqaro tasnif esa statistik hisob-kitoblar va epidemiologik tadqiqotlarda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli zamonaviy stomatologiyada yagona tasnifdan foydalanishdan ko'ra, bir necha tasniflarni birgalikda qo'llash samaraliroq hisoblanadi.

Natijalar tahlili minimal invaziv stomatologiya konsepsiyasining to'g'riligini tasdiqlaydi. Avvalgi yillarda kariesni davolashda zararlangan to'qimalar keng miqdorda olib tashlangan bo'lsa, hozirgi yondashuv sog'lom to'qimalarni maksimal darajada saqlashga qaratilgan. Bu usul tishning mustahkamligini saqlab qoladi, davolashdan keyingi asoratlarni kamaytiradi va bemor uchun qulay hisoblanadi. Remineralizatsiya terapiyasining samaradorligi boshlang'ich kariesni jarrohlik aralashuvisiz davolash mumkinligini ko'rsatadi.

Ftor preparatlari qo'llanilishi bo'yicha olingan natijalar ham muhim ahamiyatga ega. Ftor emal kristallarini mustahkamlaydi, bakteriyalarning fermentativ faolligini kamaytiradi va demineralizatsiya jarayonini sekinlashtiradi. Ftor profilaktikasi amalga oshirilgan hududlarda karies darajasi sezilarli kamaygani epidemiologik tadqiqotlar orqali tasdiqlangan. Shu sababli ftorli tish pastalari, laklar va gel preparatlarini qo'llash profilaktikaning asosiy usullaridan biri hisoblanadi.

Kompozit materiallar va adgeziv tizimlarning takomillashuvi ham davolash sifatini oshirdi. Zamonaviy materiallar yuqori mustahkamlik, yaxshi estetik ko'rinish va uzoq muddatli xizmat qilish xususiyatiga ega. Shisha ionomer sementlar esa ftor ajratib chiqarish xususiyatiga ega bo'lgani sababli ikkilamchi karies rivojlanishining oldini olishda muhim rol o'ynaydi. Bioaktiv materiallarning paydo bo'lishi stomatologiyada yangi bosqichni boshlab berdi, chunki ular tish to'qimalari bilan kimyoviy bog'lanadi va remineralizatsiyani rag'batlantiradi.

Lazer va ozon terapiyasini qo'llash bo'yicha olingan natijalar ham ijobiy baholanadi. Lazer yordamida zararlangan to'qimalarni aniq olib tashlash mumkin, bunda sog'lom to'qimalar kam shikastlanadi. Ozon terapiyasi bakteriyalarni yo'q qilish va karies rivojlanishini to'xtatishda samarali ekanligi aniqlangan. Biroq ushbu usullar hali ham barcha klinikalarda keng qo'llanilmaydi, chunki ularning narxi yuqori va maxsus uskunalar talab etiladi.

Profilaktika masalasi muhokamada alohida o'rin egallaydi. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, kariesni kamaytirishda eng samarali yo'l — bu profilaktik choralarini keng joriy etishdir.

Og'iz gigiyenasiga rioya qilish, tishlarni to'g'ri tozalash, ftorli vositalardan foydalanish va muntazam stomatolog ko'rigidan o'tish karies rivojlanishini sezilarli darajada kamaytiradi. Maktab yoshidagi bolalarda olib borilgan profilaktika dasturlari karies ko'rsatkichlarini ikki baravar kamaytirganini ko'rsatadi.

Ovqatlanish omili ham muhim hisoblanadi. Shakar va tez parchalanadigan uglevodlarni ko'p iste'mol qilish biofilm faoliyatini kuchaytiradi va kislotalanish vaqtini uzaytiradi. Shu sababli ratsional ovqatlanish, shirinliklarni cheklash va qattiq oziq-ovqatlarni iste'mol qilish profilaktikaning muhim qismi hisoblanadi. Vitamin va mineral moddalarga boy oziq-ovqatlar tish to'qimalarining mustahkamligini oshiradi.

Tupurikning himoya roli ham muhokamada muhim o'rin tutadi. Tupurik emal yuzasini yuvadi, kislotalarni neytrallaydi va mineral moddalar bilan ta'minlaydi. Tupurik miqdori kam bo'lgan yoki uning tampon xususiyati past bo'lgan odamlarda karies tez rivojlanadi. Shu sababli tupurik faoliyatini yaxshilashga qaratilgan profilaktik choralar ham stomatologiya amaliyotida qo'llanilishi kerak.

Umuman olganda, olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, kariesni davolashdan ko'ra uning oldini olish samaraliroqdir. Zamonaviy stomatologiyada kariesni boshqarish konsepsiyasi qo'llaniladi, ya'ni kasallikni to'liq yo'qotish emas, balki uni nazorat qilish maqsad qilib olinadi. Buning uchun erta tashxis, individual yondashuv, zamonaviy davolash usullari va kompleks profilaktika choralari birgalikda qo'llash zarur.

Shunday qilib, kariesni tasniflash, davolash va profilaktika qilish masalalarini chuqur o'rganish stomatologiya fanining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib qoladi va bu sohada olib boriladigan ilmiy tadqiqotlar kelajakda kasallik tarqalishini kamaytirishga xizmat qiladi.

Xulosa: O'tkazilgan ilmiy tahlillar, adabiyotlar sharhi va epidemiologik hamda klinik tadqiqotlar natijalariga asosan shuni xulosa qilish mumkinki, tish kariesi hozirgi kunda ham stomatologiya sohasidagi eng keng tarqalgan kasalliklardan biri bo'lib qolmoqda. Karies rivojlanishi ko'p omilli jarayon bo'lib, unda mikroorganizmlar, uglevodlarga boy ovqatlanish, og'iz gigiyenasining yetarli emasligi, tupurik xususiyatlarining o'zgarishi hamda tish to'qimalarining rezistentligi muhim rol o'ynaydi. Demineralizatsiya va remineralizatsiya jarayonlari o'rtasidagi muvozanat buzilganda tishning qattiq to'qimalari zararlanadi va klinik karies shakllanadi. Tasniflarning turli xil bo'lishi kariesni to'g'ri tashxislash va davolash usulini tanlashda muhim ahamiyatga ega. Black tasnifi, klinik chuqurlikka asoslangan tasnif hamda xalqaro tasnif birgalikda qo'llanilganda kasallikni to'liq baholash imkoniyati oshadi. Zamonaviy stomatologiyada minimal invaziv davolash, remineralizatsiya terapiyasi, kompozit materiallar, shisha ionomer sementlar, lazer va ozon texnologiyalaridan foydalanish davolash samaradorligini oshiradi va sog'lom to'qimalarni saqlash

imkonini beradi. Profilaktika choralarining keng qo'llanilishi karies darajasini sezilarli kamaytirishini ilmiy tadqiqotlar tasdiqlaydi. Ftor preparatlari, to'g'ri og'iz gigiyenasi, ratsional ovqatlanish va muntazam stomatologik ko'riklar karies rivojlanishini oldini olishda eng muhim omillar hisoblanadi. Kompleks profilaktika dasturlari joriy etilgan hududlarda karies ko'rsatkichlarining kamayishi ushbu yondashuvning samaradorligini ko'rsatadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Fejerskov O., Kidd E. Dental Caries: The Disease and Its Clinical Management. Wiley Blackwell, 2015.
2. Selwitz R., Ismail A., Pitts N. Dental caries. Lancet, 2007.
3. Mount G., Hume W. Preservation and Restoration of Tooth Structure. Wiley, 2016.
4. Kidd E. Essentials of Dental Caries. Oxford University Press, 2016.
5. Pitts N. Detection, Assessment, Diagnosis and Monitoring of Caries. Monographs in Oral Science, 2009.
6. Marsh P. Dental plaque as a biofilm. Caries Research, 2006.
7. Zero D. Dental caries process. Dental Clinics of North America, 2010.
8. Ten Cate J. Remineralization of caries lesions. Journal of Dental Research, 2013.
9. Featherstone J. The continuum of dental caries. Journal of Dental Research, 2004.
10. WHO. Oral Health Surveys Basic Methods. World Health Organization, 2013.